

BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ – ÎNTRE „EURASIANISM“ ȘI DOCTRINA „LUMII RUSE“. REALITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ÎN SPAȚIUL POSTSOVIETIC

TATIANA COJOCARI*

Abstract. In the following paper I plan to describe and research the reality that developed around the Russian Orthodox Church in the last two decades, as well as the threats, challenges and opportunities that the Russian Orthodox Church has at the moment or will have in the near-future. I intend to present the correlation between the state, the church and the society in the Russian Federation, seen through the eyes of the Russian researchers and, based on this information, I will try to answer to the essential question of this study: to what extent is the Russian Orthodox Church involved in achieving the Russian state's external objectives?

Keywords: Russian Orthodox Church, Orthodoxy Eurasianism, Patriarch Kirill, Integrationist Project, Russian World doctrine, Vladimir Putin.

„Nu biserică se transformă în stat, vă rog să luați bine aminte. Spre asta năzuia Roma în visurile sale! Cea de a treia îspită a diavolului! Dimpotrivă, statul se transformă în biserică, se ridică până la ea pentru a păstorii asupra întregului pământ ceea ce este... suprema menire a credinței pravoslavnice (ortodoxe) pe lumea asta. Și luceafărul acesta se va aprinde în Răsărit“.¹

(Părintele Paisie, personaj din F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*)

În epoca contemporană, două au fost evenimentele care au dus la evoluțiile eclesiastice: prăbușirea Uniunii Sovietice, urmată de reapariția pe scena internațională a Patriarhiei Moscovei și crearea unor noi democrații în interiorul tinerelor state ortodoxe. Reîntrarea Bisericii Ortodoxe Ruse (în continuare BOR) „sub tutela“ nouului stat rus, a dus la renașterea acesteia și la redobândirea importanței sale de odinioară. Biserica Rusă dădea dovadă de loialitate, susținând inițiativa puterii statale, iar puterea statală, la rândul ei, își consolida autoritatea cu ajutorul bisericii, răspândind-o prin diferite servicii și drepturi preferențiale. Fenomen

* Absolventă a Masterului Studiilor de Securitate din cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București.

¹ Părintele Paisie, personaj din F. M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, București, Cartea Românească, 1986, pp. 20-21.

cât se poate de normal, din moment ce Biserica a rămas pentru Federația Rusă, singurul „depozitar”, deși doar spiritual, al granițelor fostei URSS. Cu toate acestea, se încerca trasarea unor linii de distanțare între interesele statale, care se pronunțau pentru o Rusie europeană și Biserica Ortodoxă, care plăea pentru tradiționalism și antimodernizare, autoritățile preferând să se limiteze la o relație formală, păstrând totuși rolul simbolic pe care Biserica îl reprezenta pentru societatea rusească, căci Biserica Rusă, timp de secole, reprezenta purtătoarea și propovăduitoarea valorilor tradiționale ruse. Situația politică și atitudinea Patriarhiei Ruse s-au schimbat odată cu întoarcerea lui Putin în Kremlin și preluarea conducerii Bisericii de către Patriarhul Kirill.

Biserica Ortodoxă Rusă: de la Alexei la Kirill

În primăvara anului 1991, Biserica Ortodoxă Rusă (BOR) a obținut titlul de persoană juridică și s-a debarasat definitiv de controlul guvernamental. Însă tot acela a fost momentul în care Biserica urma să se confrunce cu o serie de probleme, ce necesitau soluții urgente. Moștenirea comunistă a venit cu biserici ce trebuiau restaurate, personal bisericesc puțin și lipsă educației religioase. Toate acestea cereau resurse majore pentru a fi reformate. În sfârșit, atenția și resursele bisericii trebuiau îndreptate și către reconstruirea relației cu lumea politică. Si cum mai bine să construiești relații cu lumea politică, dacă nu prin implicarea politică directă?²

În epoca președintelui Elțin, a început o reapropiere treptată și benevolă a BOR de elitele conducătoare. Tot mai des și mai des apăreau la televizor fețele bisericești alături de noii lideri ai Federației Ruse. Prezenta președintelui Elțin la slujbele religioase importante a fost un semnal al relansării relației stat-biserică. Cel mai mult au cântărit în stabilirea relațiilor dintre părți vizitele Patriarhului Alexei la palatul prezidențial și întâlnirile regulate cu ușile închise ale celor doi. Tocmai în cadrul acestor întrevederi, Alexei a reușit să obțină pentru BOR avantaje speciale, unele fiind chiar de natură financiară. Spre exemplu, în timpul președinției lui Elțin, a început procesul de restituire a proprietăților bisericești. Si alte proiecte bisericești au putut fi realizate, datorită formării treptate a unui cerc de oameni influenți și companii mari care susțineau și finanțau Biserica Ortodoxă Rusă. Din acest cerc influent făceau parte giganți precum Gazprom, Lukoil și compania RJD (Căile Ferate Rusești).³ Restabilirea relației biserică-stat, în primii ani postsovietici, de cele mai multe ori a fost forțată de împrejurări, iar aceste împrejurări se traduceau ca nevoi financiare. Da, noutatea acestei perioade a fost tocmai recunoașterea din partea Bisericii Ortodoxe Ruse că are interese economice proprii. Miza cea mai mare a perioadei era să învețe cum să și le atingă.

La începutul anilor 2000, proiectul „democrației occidentale” aplicat Federației Ruse era considerat din ce în ce mai mult unul eşuat. Ei bine, exact în momentul în care societatea se îndoia de eficiența valorilor democratice promo-

² Svetlana, Solodovnic, *Rossia: ofițialinaia tercovi vibiraet vlasti*, „Jurnal Pro et Contra”, Nr. 3-4, mai-în-august 2013, Centrul Carnegie Moscova, p. 8.

³ *Idem*.

vate de președintele Elțin, pe scena politică rusească apare Vladimir Putin cu un discurs despre conservarea valorilor tradiționale și a „fundamentelor spirituale“. Fapt ce sugera, mai mult sau mai puțin, dorința acestuia de a „înnobila“ imaginea sa, cu „valorile ortodoxe“. Tot legat de imaginea nouului lider rus, a apărut în ziarul „Izvestia“ articolul „Putin și familia sa sunt creștini ortodocși. Asta este important“⁴, autorul articolului fiind Arhimandritul Tihon Ševkunov. Valul a cuprins mai mulți oficiali de stat care își declarau credința și apartenența la Biserica Ortodoxă Rusă, iar prezența oficialilor de stat la slujbele de sărbători a devenit un ritual deja obișnuit. Tema religiozității în societatea rusă atinsese un grad ridicat. Dar cu toate acestea, afluxul birocaților către Biserică era privit cu scepticism de către populație. Astfel, un studiu din 1999, realizat de către Centrul Național de Cercetare a Opiniei Publice din Rusia, arăta că 72% dintre respondenți erau de părere că această purtare a elitelor politice ține mai mult de imagine și nu de credință adeverată.⁵

În acest context nou creat, favorabil BOR, Patriarhia a acționat, adresându-i-se nouui șef de stat să soluționeze în cele din urmă apăsătoarea problemă a proprietăților bisericești.⁶ Aproape imediat Putin a și reacționat, cerând comisiei de stat care se occupa cu problemele religioase să înceapă elaborarea legii, iar în martie 2001 proiectul era deja pe masa de dezbatere în ședință plenară.⁷ Doar că nu a mers totul atât de ușor cum își doreau inițiatorii proiectului. Societatea, dar mai ales organizațiile nonguvernamentale ce aveau ca obiectiv conservarea patrimoniului cultural nu au susținut acest proiect. Mai mult de atât, nici guvernancii nu erau de acord să cedeze bisericii clădirile de stat.

Probabil pentru a convinge autoritățile să acționeze în direcția dorită de biserică, aceasta s-a implicat activ în campania de persecuție împotriva apărătorilor drepturilor omului, începută în 2004⁸. Dar numai după ce președintele Putin a menționat într-o adresare către Adunarea Federală a ONG-urilor că acestea din urmă critică conducerea și deservesc interesele comercianților și ale altor grupuri dubioase (exact atunci se desfășura procesul Yukos), în loc să-și îndrepte atenția către cele mai presante probleme ale țării.⁹

În posida faptului că BOR arăta loialitate statului și întreținea relații de colaborare cu decidenții politici, au existat situații în care Patriarhul Alexei al II-lea a manifestat și o distanțare față de politic și opiniile acestuia, atunci când i se părea necesar. De exemplu, în vara anului 1998, Patriarhul a refuzat să participe la ceremonia de reînmormântare a osemintelor Familiei Imperiale, deși acest eveniment avea o importanță mare pentru Elțin, menit să-i ridice populari-

⁴ Arhimandritul Tihon (Ševkunov), *Putin i ego semia – kristiane. Åto glavnoe*, cotidianul „Izvestia“, 07.12.2001.

⁵ Sondaj realizat de Centrul Național de cercetare a opiniei publice din Rusia, 1999. Disponibil online: http://wciom.ru/zb/print_q.php?s_id=356&q_id=28866&date=30.04.1999. Data accesării: 14.04.2013.

⁶ Cerere inițiată de Sinodul Episcopilor BOR, Moscova, 13-16.08.2000. Disponibil online: <http://www.vselprav.org/sob/s2000r32.htm>. Data accesării: 14.04.2014.

⁷ *I se vor întoarce bisericii proprietățile din 1918?*, Moscova, 01.03.2001. Disponibil online: <http://www.zavet.ru/news/news-s010301.htm>. Data accesării: 10.04.2014.

⁸ Mitropolitul Kirill: *ideea drepturilor omului nu ar trebui să justifice păcatul*, 28.02.2006. Disponibil online: <http://www.sedmica.orthodoxy.ru/237-03-03-06.php#8>. Data accesării: 10.04.2014.

⁹ Adresarea președintelui Putin în cadrul Adunării federale a F. Ruse, Moscova, 26.05.2004. Disponibil online: <http://archive.kremlin.ru/text/appears/2004/05/71501.shtml>. Data accesării: 10.04.2014.

tatea care decădea dramatic.¹⁰ Fără participarea Patriarhului, evenimentul nu a avut impactul așteptat de autorități. Contra pozitiei de la Kremlin, Patriarhul a mers și atunci când s-a opus avansării în grad religios a Arhimandritului Mefodei. Aceasta din urmă, pe lângă faptul că era susținut de Putin, a avansat ușor pe scara ierarhică datorită relațiilor sale cu ex-membri ai serviciilor de securitate ruse.¹¹

O manifestare a pozitiei independente a Bisericii a fost și cazul propagării fățișe de către Arhimandritul Tihon Ševkunov a filmului „Căderea imperiului. Lectia Bizanțului“. Arhimandritul Tihon, considerat și „duhovnicul secret“ al președintelui Putin, este o altă figură controversată a Bisericii. Pe lângă relațiile lui speciale cu elitele politice, acesta și-a declarat de nenumărate ori atitudinea sa antioccidentală, pledând pentru o ideologie neoimperialistă. Filmul menționat mai sus propaga exact această atitudine, atenționând că pericolul care pândește „Sfânta Rusie“ vine din Occident. Patriarhul a avut atunci o reacție imediată, declarând succint că „o paralelă istorică între Imperiul Bizantin și societatea modernă rusă este mult prea deplasată.“¹²

În legătură cu celealte evenimente sociale, Patriarhul Alexei preferă să nu-și spună părerea, exceptând cazurile în care aceste evenimente se transformau în pericole majore la adresa stabilității statale. Biserica a încercat să adopte o poziție neutră și în timpul alegerilor politice, deși Patriarhul sublinia, de obicei, într-o manieră subtilă și rațională, preferința Bisericii pentru partidul de guvernământ. Bineînțele că au existat alți preoți care-și permiteau să susțină anumite partide, însă cu riscul de a primi muștrare din partea Patriarhiei.¹³

Potrivit unui sondaj realizat de Fundația Opiniei Publice din Rusia având ca subiect încrederea populației în BOR în timpul Patriarhului Alexei, rezultatele arată o creștere treptată. Astfel, dacă în 1999 încrederea populației în Biserică era de 53% din totalul respondenților, atunci în 2008, imediat după decesul Patriarhului, încrederea populației a crescut la 62%. De asemenea, 69% considerau că Biserica Ortodoxă Rusă joacă un rol important în societate.¹⁴ Cu toate acestea, nu putem deduce dacă creșterea încrederei populației a fost meritul Patriarhului, sau moartea acestuia a generat speranța societății la o schimbare spre bine.

Centrele de cercetare a opiniei publice din Federația Rusă dețin date diferite referitoare la creșterea sau micșorarea numărului credincioșilor ortodocși. Centrul de cercetare națională a opiniei publice în general înregistrează o creștere a numărului cetățenilor care se declară ortodocși. De la 72% în 2005 până la 75% din totalul respondenților în anul 2010.¹⁵ Cercetările Centrului Levada arată că numărul ortodocșilor din Federația Rusă, în ultimii ani, s-a micșorat. Astfel, dacă

¹⁰ Adresarea Prea Sfințitului Patriarh Alexei al II-lea cu privire la reînmormântarea osemintelor imperiale, Moscova, 14.07.1998. Disponibil online: <http://patriarch.voskres.ru/140798.htm>. Data accesării: 13.04.2014.

¹¹ Cine conduce Biserica Rusă?, 01.07.2003. Disponibil online: <http://sovsekretno.ru/articles/id/1039/>. Data accesării: 13.04.2014.

¹² Patriarhul Alexei al II-lea consideră neadecvată trasarea unei paralele istorice între Bizanț și Rusia contemporană, Moscova, 23.04.2008. Disponibil online: <http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=24127>. Data accesării: 14.04.2014.

¹³ Pro et Contra“, p. 12.

¹⁴ Sondajul Fundația Opiniei Publice din Rusia: Moartea Patriarhului Alexei al II-lea, 18.12.2008. Disponibil online: http://bd.fom.ru/report/cat/cult/rel_patriarchy/0085010. Data accesării: 15.04.2014.

¹⁵ Centrul de cercetare națională a opiniei publice: Noi credem în Dumnezeu?, Moscova, 30.03.2014. Disponibil online: <http://wciom.ru/index.php?id=268&uid=13365>. Data accesării: 20.04.2014.

în anul 2009 își declarau apartenența la religia ortodoxă 80% dintre respondenți, în 2012 numărul acestora a scăzut la 74%.¹⁶ Chiar dacă numărul credincioșilor ortodocși pare la prima vedere impresionant, când vine vorba de frecvențarea ceremoniilor religioase lucrurile stau cu totul altfel. Același Centru Levada arată în cercetările sale efectuate în 2012 că doar 11% din numărul total de respondenți au afirmat că frecventează slujbele religioase, iar numai 7% dintre aceștia se spovedesc și împărtășesc. Majoritatea, adică un procent de 61% nu au citit Biblia. La fel de grăitoare sunt și cifrele care arată prezența la slujba de Înviere din 2012. În toată țara, au participat la slujba de Paște aproximativ 4 milioane de persoane¹⁷, iar în Moscova, mai mult de 300.000¹⁸, adică aproximativ 2,5% dintre moscovici și 2,7% din populația totală a Federației Ruse.

Totuși, toți experții sunt de acord că Ortodoxia pentru ruși reprezintă, în primul rând, o parte a identității naționale și culturale care declanșează sentimentul de apartenență națională.¹⁹

Noul Patriarh și regândirea relației stat–biserică

Patriarhul Alexei a preluat Biserica într-o stare deplorabilă, în schimb, Patriarhul Kirill, succedându-l pe primul în 2009, a moștenit deja o structură bisericească destul de puternică. Analizând Rapoartele Patriarhului la Consiliul Episcopilor, putem creionă situația BOR la diferite momente ale existenței acestaia. În tabelul de mai jos este reprezentată situația pe trei ani diferiți.

Tabel 1

Resurse \ Ani	1988	2008	2011
Eparhii	76	157	164
Parohii	6893	29 263	30 675
Preoți	6674	27 216	29 324
Episcopii	74	203	217
Mănăstiri	22	804	805
Academii teologice	2	5	5
Seminarii teologice	3	38	47

Sursa: Rapoartele Patriarhului la Consiliul Episcopilor 1988, 2008, 2011.²⁰

¹⁶ Centrul Levada: *În Rusia 74% sunt ortodocși și 7% musulmani*, 17.12.2012. Disponibil online: <http://www.levada.ru/17-12-2012/v-rossii-74-pravoslavykh-i-7-musulman>. Data accesării: 25.04.2013.

¹⁷ *Aproximativ 4 mln de ruși au participat la slujba de Înviere*, 05.05.2013. Disponibil online: <http://ria.ru/society/20130505/935887405.html>. Data accesării: 25.05.2014.

¹⁸ *Pastele l-au întâlnit în bisericile și mănăstirile din Moscova 300 000 de oameni*, 05.05.2013. Disponibil online: <http://www.interfax.ru/moscow/305073>. Data accesării: 25.05.2014.

¹⁹ Serghei Filatov, *Novoe rojdenie staroi idei: Pravoslavie ca nationalină simvol*, „Polis”, Nr. 3, 1999, apud Solodovnic Svetlana, Russia: ofițialnaia țercovi vîbiraet vlasti, „Jurnal Pro et Contra”, Nr. 3-4, mai-august 2013, Centrul Carnegie Moscova, p.13.

²⁰ Rapoarte în format electronic disponibile online la adresa: <http://www.patriarchia.ru/>. Data accesării: 30.03.2014.

Sosirea lui Kirill în fruntea Patriarhiei și a Întregii Rusii a fost primită cu multă speranță de către enoriași. Kirill era percepțut drept o persoană energetică, cu o reputație de pastor modern și liber gânditor, deschis la schimbări și capabil să adapteze Biserica la nevoile secolului curent și astfel să atragă cât mai mulți tineri. Alții chiar gândeau că noul patriarh va putea influența elitele politice să acționeze în spiritul moralei creștine. Au revenit visele în care Biserica redevineea o forță motrice a democrației și a statului însuși.²¹ Din păcate pentru visători, lucrurile nu au stat chiar aşa cum își imaginau ei. Patriarhul Kirill a indus în structurile bisericești o presiune biocratică majoră și o dorință puternică de a detine controlul total, punând în funcțiile importante „oamenii săi de încredere“.²²

Noua conducere patriarhală a pus un mare accent pe relația cu statul, mai mult chiar decât cu propria comunitate religioasă. Patriarhul Kirill se bazează foarte mult pe suportul financiar din partea statului și nu-și ascunde intenția de a pretinde acest lucru. Kirill se declară adeptul ideii de simfonie între Biserică și Stat. Pentru el, „Împărăția și Preotia“ reprezintă „daruri dumnezeiești egale“²³, iar principiu de armonizare a statului și Bisericii sunt foarte importante.²⁴ Un impuls nou și destul de puternic a redat acestei idei Dmitri Medvedev. Devenind președinte Federației Ruse în 2008, Medvedev mai întâi a întărit noul concept de politică statală privind statutul cazacilor – un partener de încredere al BOR (mai târziu Kirill va afirma că ia cazacii sub oblađuirea sa patriarhală)²⁵, ca mai apoi în 2009 să susțină ideea introducerii în programul școlar, a orelor religioase, iar în armată – o instituție de clerici militari. Asta însă nu a fost tot. La sfârșitul anului 2010, Medvedev a semnat, într-un final, mult controversata lege privind transferul proprietăților cu scop religios în posesia organizațiilor religioase.²⁶ Astfel, Patriarhia Moscovei va avea șansa să se transforme în unul dintre cei mai mari proprietari din Federația Rusă, doar adresând o cerere argumentativă în care să dorească să intre în posesia proprietăților deținute înainte de revoluție. Iată deci că puterea de la Kremlin a făcut pași serioși în întâmpinarea nevoilor și așteptărilor Bisericii, chiar cu riscul de a stârnii o pornire anticlericală din partea societății. Această atitudine probabil este întărită și de faptul că Patriarhul Kirill este total opusul predecesorului său, mai ales când vine vorba de implicarea Bisericii în viața publică a societății și apariția în mass-media. El apără dreptul reprezentanților bisericii de a-și exprima părerea despre toate probleme și evenimentele locale dar și internaționale. Numai astfel, consideră Preasfintia sa, biserică poate deveni cu adevărat un actor social influent. De aceea, îl poti auzi ade-

²¹ Svetlana Solodovnic, *Rossia: ofițialinaia țercovi vibiraet vlasti*, „Jurnal Pro et Contra“, Nr. 3-4, mai-august 2013, p. 14.

²² *Ibidem*.

²³ Planul lui Dumnezeu pentru om și libertatea voinei: perspectivă escatologică, 15.10.2005. Disponibil online: <http://www.patriarchia.ru/db/text/57597>. Data accesării: 15.05.2014.

²⁴ *Interviu Mitropolitului Kirill pentru radioul Maiak*, 13.12.2006. Disponibil online la adresa: <http://www.nsad.ru/articles/patriarb-o-cerkvi-i-gosudarstve-vosem-citat>. Accesat la data de 02.05.2014.

²⁵ *Patriarhul Kirill ia sub protecția sa specială comunitatea cazacilor din Rusia*, Moscova, 14.10.2014. disponibil online: <http://www.klikovo.ru/db/msg/17265>. Data accesării: 04.05.2014.

²⁶ Svetlana Solodovnic, *Rossia: ofițialinaia țercovi vibiraet vlasti*, „Jurnal Pro et Contra“, Nr. 3-4, mai-august 2013, p. 18.

sea dându-și cu părerea despre criza economică globală, accidentul de la Chernobîl, dar și conflictele internaționale²⁷.

Totodată, Patriarhul Kirill și-a construit propriul sistem de implicare și acționare în plan politic și social. În cazul în care un oficial de rang înalt este „luat la ochi“ de cetățeni pentru activitățile sale mai puțin ortodoxe, Patriarhul se grăbește să-i întărească reputația de bun credincios, acordându-i distincții pentru merite speciale aduse Bisericii. Exemplu sugestiv este cel a lui Vladimir Iakunin, patronul Companiei Căilor Ferate Ruse și un „cekist ortodox“ care apare regulat în public alături de Vladimir Putin când acesta participă la slujbele ortodoxe²⁸. Îndată ce a început să fie criticat în rândul societății pentru construcția unei noi vîle impunătoare, a fost decorat de patriarh cu Ordinul Glorie și Onoare (Gr. II) pe motivul că se deosebește „prin dragoste față de Biserică și față de propriul popor“.²⁹ Astfel de incidente au dus la construirea decalajelor între Biserică și segmentele educate ale societății, mai ales că acest exemplu nu a fost singurul.

În timpul evenimentelor de protest din iarna anilor 2011-2012, cauzate de fraudele electorale, suportul lipsit de ambiguitate acordat de Patriarhie puterii de stat a devenit o dezamăgire serioasă pentru mulți. Dacă Biserica nu este capabilă să condamne minciuna ca păcat, atunci despre ce fel de adevăr dumnezeiesc poate fi vorba?³⁰ Susținerea Patriarhiei acordată administrației Putin nu mai era o enigmă pentru nimeni. Chiar înainte de alegerile din 2012, a avut loc o întâlnire între candidatul Vladimir Putin și liderul organizației religioase, Kirill. În cadrul acestei întâlniri, desfășurată la Mănăstirea Danilov, Patriarhul declară: „Trebue să recunoșc sincer, ca un patriarh ce este chemat să spună doar adevărul, neatrăgând atenția nici la conjunctura politică, nici la accentele propagandiste, că anume dvs., Vladimir Vladimirovici, ati jucat un rol important în corectarea curbei istoriei noastre.³¹ Aș vrea să vă mulțumesc“.³² Putin, la rândul său, a declarat că „statul va căuta să asigure reflectarea adecvată în mass-media a intereselor oamenilor care au o viziune ortodoxă asupra lumii și a promis o mărire a resurselor alocate restaurării bisericilor, dezvoltării instituțiilor religioase și dreptul Bisericii de a concura, împreună cu alte organizații, în vederea obținerii fondurilor din partea statului.³³

Nu este de mirare de ce gradul de influență a Bisericii în societate scade. Conform datelor Centrului Național de Cercetare a Opiniei Publice din 2012,

²⁷ Recentele declarații ale Patriarhului referitor la conflictele din Ucraina.

²⁸ Marie Jego, Rusia. Oamenii președintelui, 27.07.2007. Disponibil online: <http://www.revista22.ro/rusia-broamenii-președintelui-ii-3911.html>. Data accesării: 14.04.2014.

²⁹ Patriarhul Kirill l-a onorat pe Vladimir Iakunin cu o recompensă mare pentru serviciile sale aduse Bisericii, Moscova, 16.06.2013. Disponibil online: <http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=51583>. Data accesării: 22.08.2014.

³⁰ Patriarhul Kirill despre situația curentă din Rusia, 17.12.2011. Disponibil online: <http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=88614&topic=774>. Data accesării: 17.05.2014.

³¹ Patriarhul se referează la rolul pe care actualul președinte l-a avut în scoaterea țării din criza anilor 1990.

³² V. Putin s-a întâlnit cu reprezentanții organizațiilor religioase, 08.02.2012. Disponibil online: <http://putin2012.ru/events/216>. Data accesării: 22.05.2014.

³³ Cum îl laudă Patriarhul Kirill pe Putin, 09.02.2012. Disponibil online: <http://www.razbointručuvant.ro/recomandari/2012/02/09/cum-il-laudă-patriarhul-kirill-pe-putin-ce-promite-la-schimb-premierul-rus-promovarea-bisericii-la-tv-si-apararea-creștinilor-persecuții-din-lume/>. Data accesării: 13.05.2014.

BOR se poziționează la acest capitol după mass-media și partidele politice, deși în totdeauna se situa înaintea partidelor.³⁴ A scăzut, de asemenea, și autoritatea Patriarhului Kirill. Dacă apelăm la datele același centru de cercetare, atunci constatăm că în 2011 manifestau respect față de Preasfințit un procent de 53% dintre respondenți, iar în 2012 numai 46%. Încrederea populației acordată Patriarhului în 2011 constituia 25%, iar în 2012 – 19%. Simpatia față de Kirill în 2011 era de 24%, iar în 2012 a scăzut la 17%, a scăzut la fel și admirația față de Patriarh de la 11% în 2011, la doar 4% în 2012, conform datelor centrului de cercetare. La începutul anului 2013, respect față de Patriarh manifestau doar 45% dintre respondenți. A scăzut de asemenea numărul persoanelor care mai aveau speranță în Patriarh, de la 27% în 2012, la 21% în 2013. În schimb, Patriarhul a câștigat în 2013 mai multă încredere din partea rușilor – 21% și mai multă simpatie – 20%. Împreună cu simpatia și încrederea, au crescut pe de altă parte și notele negative acordate de către ruși Patriarhului Kirill, ajungând de la 2% în 2011 la 11% în 2013.³⁵

Pe lângă Patriarh, ca figură centrală a Bisericii Ortodoxe Ruse pe scena religioasă a Rusiei se remarcă în ultima vreme o serie de alte personalități, ce se implică activ în viața politică și socială și țării. Astfel, unul dintre aceștia, considerat și mesagerul Patriarhului, este purtătorul de cuvânt al acestuia, preotul Vsevolod Chaplin, care vorbește despre necesitatea salvării rușilor din afara granițelor Rusiei (se face referire la situația din Ucraina) și despre dreptul rușilor din afara granițelor de a-și păstra „autenticitatea, precum și despre misiunea pacificatoare pe care Rusia o are în Ucraina”³⁶. Un alt actor pe scena publică națională dar și ex-sovietică a BOR este protodiaconul și bloggerul cunoscut Andrei Kuraev. Diaconul, cunoscut ca un om foarte apropiat de fostul patriarh Alexei, s-a remarcat inițial printr-o susținere puternică acordată Mitropolitului Kirill în lupta acestuia pentru scaunul patriarhal, ca mai apoi să lanseze tot mai multe critici la adresa conducerii BOR. El își exprimă opinia referitor la toate evenimentele și incidentele în care este implicată Biserica Rusă, însă are grija să păstreze o oarecare limită, astfel reușind să nu-și strice relațiile cu autoritățile bisericești, mergând pe principiul că este permisă critica abstractă pentru a demonstra că în BOR există persoane care se exprimă liber și gândesc în linii mari, însă până când nu este întrecută măsura. Așa se face că diaconul Kuraev are propria lui tactică misionară, iar numeroasele lui vizite în Republica Moldova și scandalurile în care este implicat îl ajută să-și propovăduiască această misiune.³⁷ La

³⁴ Sondajul Centrului Național de Cercetare a Opiniei Publice, *Biserica, partidele, mass-media și sindicatele: rolul și influența în societatea noastră*, Moscova, 22.06.2012. Disponibil online: <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=112842>. Data accesării: 22.05.2014.

³⁵ Sondajul Centrului Național de Cercetare a Opiniei Publice, *Patriarhul Kirill: patru ani de slujire*, Moscova, 06.02.2013. Disponibil online: <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=113626>. Data accesării: 23.05.2014.

³⁶ Discursul preotului Vsevolod Chaplin: *Misiunea Rusiei în Ucraina este pacificatoare*. 02.03.2014. Poate fi accesat online la adresa: <http://www.pravmir.ru/protoierej-vsevolod-chaplin-missiya-rossii-v-ukraine-mirovorcheskaya/>. Ultima accesare: 07.05.2014.

³⁷ Savatié Baștovoi, *Cruciada diaconului Andrei Kuraev împotriva Moldovei și substraturile ei politice*. Disponibil online: <http://savatie.wordpress.com/2010/10/18/crucienda-diaconului-andrei-kuraev-asupra-moldovei-%C8%99i-substraturile-ei-politice/>. Data accesării: 14.05.2014.

polul opus se află Arhimandritul Tihon Şevkunov, în jurul căruia se adună cercurile mai conservatoare ale puterii bisericești și care are relații mult prea apropiate cu elitele conducătoare ca să-și permită să fie implicat în tot felul de scandaluri precum diaconul Kuraev.³⁸ Acești doi actori sunt reprezentanții a două direcții bisericești diferite, având rolul de a semnala societății, dar mai ales puterii statale, că corabia bisericească este capabilă în momentul potrivit să se orienteze către direcția potrivită. Și acesta este probabil cel mai rău lucru care s-a întâmplat cu Biserica oficială în anii postsovietici: a devenit o parte a mașinăriei de manipulare a statului, devenind un mecanism de propagandă ideologică.³⁹

Un rol tot mai însemnat, în ultima vreme, îl joacă Soborul Rusesc Popular Mondial (Vsemirnîi Ruskii Narodnîi Sobor)⁴⁰, o entitate stranie din punct de vedere bisericesc, dar care este condusă de însuși Patriarhul Kirill. Așadar, ceea ce conduceerea bisericească nu poate să propună deschis, neintrând în atribuțiile sale, se formulează ca „decizii ale Soborului”, fapt ce îl ajută pe Patriarh să-și păstreze aproape reputația, căci ideea nu a ieșit direct din gura lui, dar și autoritatele statale. Anume în cadrul celui mai însemnat forum civic din Rusia, cum este descris Soborul pe site-ul Patriarhiei, a fost prezentat pentru prima dată în 2007 proiectul „Doctrinei Ruse”⁴¹ de către Alexei Makarkin. Proiectul presupune o strategie de dezvoltare economică, politică și culturală a Rusiei, bazându-se pe „valorile moral-spirituale” și „principiile tradiționale ale civilizației ruse”.⁴² Pe atunci Kirill, încă mitropolit de Smolensk și Kaliningrad, luând cuvântul în cadrul Soborului, și-a exprimat susținerea sa ridicată și interesul față de acest proiect.⁴³

Proiectul integratorist al lui Putin versus „Doctrina Lumii Ruse”. Studiu comparativ

Mai sus am evidențiat relația dintre stat, biserică și societate și cât de mult este implicată BOR în politica internă a Federației Ruse. Totuși, rămâne deschisă întrebarea: în ce măsură Biserica Ortodoxă Rusă este angajată în atingerea obiectivelor statului rus în plan extern și prin ce mijloace? Este cât se poate de greu să identifici această implicare, deoarece conducerea Patriarhiei nu își declară deschis intențiile, ca să nu fie percepută drept un mecanism de stat și discreditată în ochii proprietarilor credincioși. Însă indirect BOR este implicată în atingerea obiectivelor geopolitice ale actualului guvern, iar acest lucru s-a observat odată cu sosirea nouului Patriarh Kirill pe scaunul patriarhal în 2009 și începând cu al treilea mandat prezidențial al lui Vladimir Putin.

³⁸ *Idem.*

⁴⁰ Pentru mai multe detalii a se accesa: <http://www.vrms.ru/>. Data accesării: 20.08.2014.

⁴¹ Pentru mai multe detalii despre „Doctrina Rusă” accesati site-ul: <http://www.rusdoctrina.ru/>. Data accesării: 20.08.2014.

⁴² Alexei Makarkin, *Stalinism ortodox*, Moscova, 05.09.2007. Disponibil online: <http://www.ej.ru/?a=note&id=7368>. Data accesării: 08.08.2014.

⁴³ *S-a dat startul unei dezbateri ample a „Doctrinei Ruse” – un proiect de modernizare a Rusiei*, Moscova, 21.08.2007. Disponibil online: <http://www.blagovest-info.ru/index.php?ss=2&s=3&id=15330>. Data accesării: 08.05.2014.

Pentru a evidenția această implicare, pornesc de la două articole: discursul Înalt Prea Sfințitului Patriarh Kirill la a treia deschidere a Adunării Lumii Ruse de pe 3 noiembrie 2009 și articolul semnat de V. Putin din cotidianul „Izvestia“ de pe 3 octombrie 2011, intitulat *Noul proiect integratorist pentru Eurasia – vizitorul care se naște astăzi*.

Deloc întâmplător am selectat aceste două documente; discursul Patriarhului este catalogat drept „discurs-programă“, fiindcă în cadrul acestuia Kirill vine cu un nou proiect, cel al „Lumii Ruse“, și acest lucru se întâmplă la niciun an de la preluarea funcției de Patriarh al BOR. Articolul din „Izvestia“ este privit ca lansarea lui Putin în campania electorală din 2012 și ne informează despre planul grandios de politică externă pe care ar dori să-l pună în aplicare Putin în viitorii șase ani sub forma Uniunii Eurasiatice. Cert este faptul că anume aceste articole au creat o serie de dezbateri și reacții atât la nivelul opiniei publice locale, cât și la nivel internațional.

Îmi propun ca obiectiv identificarea direcțiilor de politică externă comună din articolul preelectoral al actualului președinte Vladimir Putin și „doctrina“ Patriarhului Kirill.

Pornesc de la ipoteza că Putin și Kirill au un scop comun: menținerea spațiului ex-sovietic în sfera de influență a Kremlinului. Cu cât discursul președintelui și cel al Patriarhului sunt mai asemănătoare, cu atât crește probabilitatea ca Biserica să fie implicată în atingerea obiectivelor geopolitice ale actualului guvern.

*Discursul Înalt Prea Sfințitului Patriarh Kirill
la a treia deschidere a Adunării Lumii Ruse
de pe 3 noiembrie 2009*

„Astăzi, globalizarea, aşa cum se spune acum, reprezintă o provocare în primul rând pentru conceptul de identitate cultural-națională. Reprezentanții diferitelor culturi sunt puși să aleagă: să se alăture marilor proiecte globale și să se dizolve în ele, ori să joace singuri rolul actorilor independenți ce modelează ordinea mondială. Poate oare «Lumea Rusă» să-și asigure rolul de jucător important pe scena mondială – astăzi și în viitor? Sunt sigur, poate. Un exemplu despre cum se poate face acest lucru ne este prezentat de strămoșii noștri.“⁴⁴

„Nucleul Lumii Ruse astăzi îl reprezintă Rusia, Ucraina, Belarus, iar Sfântul Părinte Lavrentii Cernigovschii a expus această idee prin renumita lui frază: *Rusia, Ucraina și Belarus – aceasta este Sfânta Rusie*. Anume acest sens al Lumii Ruse este transpus în denumirea modernă a bisericii noastre. Biserica Rusă este numită aşa nu după criteriul etnic. Această denumire indică faptul că BOR are o misiune pastorală printre popoarele care primesc tradiția culturală și duhovnicească rusă, ca o bază a identității lor naționale, sau cel puțin ca o parte substanțială a acesteia. Iată de ce, în acest sens, noi considerăm că și Moldova este parte din

⁴⁴ Discursul Înalt Prea Sfințitului Patriarh Kirill la a treia deschidere a Adunării Lumii Ruse, 03.11.2009. Disponibil online: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>. Data accesării: 10.06.2014.

Lumea Rusă. În același timp, BOR reprezintă cea mai multinațională comunitate ortodoxă din lume și încearcă să-și dezvolte acest caracter multinațional⁴⁵.

În continuare, Patriarhul ține să precizeze că ale sale cuvinte nu trebuie înțelese ca și cum BOR ar pune la îndoială granițele statelor mai sus menționate. Îi este imposibil să nu recunoască că granițele statelor, cel puțin în momentul de față, creează obstacole inutile între popoarele „Lumii Ruse“. Totuși, mai adaugă el, pentru țările europene suveranitatea nu reprezintă o piedică în construcția relațiilor strânse dintre ele în cadrul Uniunii Europene. Statele ce au o istorie comună cu Rusia cu atât mai mult ar trebui să dezvolte procese integratoriste, fiindcă aceste țări fac parte dintr-un spațiu civilizațional unic, în care s-au acumulat valori, cunoștințe și experiențe, ce „ajută popoarele noastre să ocupe un loc demn în familia umană“.⁴⁶ La întrebarea retorică cum poate determina acest spațiu civilizațional unic al „Lumii Ruse“, ținând cont că la momentul actual îi lipsesc instituțiile politice comune, Patriarhul explică că la baza Lumii Ruse stau trei piloni, respectiv credința ortodoxă, limba și cultura rusă. Discursul este încheiat pe o notă motivatională în care Patriarhul îndeamnă statul, biserică și societatea să colaboreze, pentru că, menționează el, „doar o Lume Rusă coezivă poate deveni un subiect puternic al politiciei internaționale globale, mai puternică decât orice alianțe politice. Doar că, fără eforturile coordonate ale guvernului, bisericii și societății civile, noi nu vom putea îndeplini acest scop“.⁴⁷

Rezumând, consider că proiectul „Lumii Ruse“ trasează patru idei de bază: în primul rând, „Lumea Rusă“ poate fi percepută ca spațiu de răspândire a limbii și literaturii ruse, reprezentând astfel un spațiu de integrare geoculturală, adresat statelor cunoscătoare de limbă rusă, deci statelor ex-sovietice. În al doilea rând, „Lumea Rusă“ este percepută ca o republică a multitudinii popoarelor, ca un tot unitar „al mai multor Rusii – Rusia Mică, Rusia Albă“. În al treilea rând, Patriarhul nu neagă că proiectul „Lumii Ruse“ este folosit pentru construcția identității naționale și vorbește despre faptul că nu ar trebui priviți rușii, ucrainenii, belarusii (și moldovenii) ca națiuni separate. De fapt, există doar o Rusie, o singură națiune construită pe diferite componente etnice, dar unită printr-o credință ortodoxă comună. În al patrulea rând, proiectul Lumii Ruse este privit ca un proiect integratorist, ce vrea să schimbe centrele de influență globală.

*„Noul proiect integratorist pentru Eurasia
– viitorul care se naște astăzi“*

Deținând în acea perioadă funcția de prim-ministru, Putin își începe articolul reamintind că de la 1 ianuarie 2012 va intra în funcțiune „cel mai important proiect integratorist – Spațiul Economic Unic – Rusia – Belarus – Kazahstan“, proiect de o „importanță istorică nu doar pentru cele trei state membre ale spațiului,

⁴⁵ *Idem.*

⁴⁶ *Idem.*

⁴⁷ *Idem.*

ci pentru toate statele postsovietice“. „Calea până la acest punct a fost una dificilă și sinuoasă. S-a început acum 20 de ani, când după prăbușirea Uniunii Sovietice a fost creată Comunitatea Statelor Independente – a fost găsit acel model ce a contribuit la păstrarea firelor civilizaționale și spirituale care leagă popoarele noastre.“⁴⁸ „Noi avem o mare moștenire rămasă de la Uniunea Sovietică – infrastructura, producția specializată și un spațiu lingvistic, cultural și științific unic. Să folosim în comun aceste resurse pentru dezvoltare este în interesul nostru comun“.

În continuare, Putin vorbește despre noul său proiect integrator, Uniunea Economică Eurasiacă (UEA), ce se va naște de la 1 ianuarie 2015, și conturează trăsăturile specifice ale acestuia. În primul rând, el ne asigură că acest proiect ambițios nu-și propune refacerea fostei URSS, ci „propune modelul unei uniuni puternice, supranationale, capabilă să devină unul dintre polii lumii moderne și să joace rolul unui «conector» eficient între Europa și regiunea tot mai dinamică Asia-Pacific“. În continuare Putin pune și mai mult accentul pe rolul internațional pe care îl va avea Uniunea, menită să se transforme într-un jucător global, care alături de alți jucători-cheie și structuri regionale, precum UE, SUA și China, să asigure stabilitatea dezvoltării globale. Resursele naturale și potențialul uman important de care va dispune UEA vor permite acest lucru. Chiar dacă proiectul se adresează în special țărilor CSI, autorul menționează că UEA este un proiect deschis, care salută aderarea altor parteneri, alegerea trebuie să fie independentă și să satisfacă interesele naționale, dar, cel mai important, UEA nu va fi în contradicție cu aderarea la Uniunea Europeană. Mai mult decât atât, aderarea la UEA va permite fiecărui membru să se integreze în Europa „mai repe de și de pe poziții mai puternice“, astfel Uniunea va deveni o structură capabilă să „modifice configurația geopolitică și geoeconomică a întregului continent“, tîne să clarifice prim-ministrul Putin. Aceasta încheie articolul fiind convins că „crearea Uniunii Eurasiatice, integrării eficiente – este acea cale ce va permite membrilor săi să ocupe un loc decent în lumea complexă a secolului XXI. Numai împreună țările noastre sunt capabile să intre printre liderii de dimensiuni globale și cei ai progresului civilizațional, să obțină succes și prosperitate“⁴⁹.

Din acest articol se pot extrage patru idei esențiale: Putin dorește să realizeze un proiect ce se va baza în special pe moștenirea lăsată de URSS, respectiv resurse economice și identitatea cultural-lingvistică a acestui spațiu; se adresează în special țărilor din CSI; prin intermediul acestui proiect, dorește să reconfigureze polurile de putere globală; Putin conștientizează că Rusia de una singură nu poate deveni un lider mondial, deci are nevoie de țările CSI, în special de Ucraina și Republica Moldova (aceste două state au fost invitate de mai multe ori în proiectele integratoriste rusești).

⁴⁸ V.V. Putin, „Novii integratori proiect dlia Evrazii – будущее, о которое рождаются сегодня“, Moscova, 3 octombrie 2011, *Izvestia*. Disponibil on-line: <http://izvestia.ru/news/502761>. Data accesării: 01.06.2014.

⁴⁹ *Idem*.

Două proiecte, o singură idee

„Lumea Rusă“ a reprezentat o temă preponderentă pentru Patriarhul Kirill din 2009 până în prezent și se potrivește cu viziunea actualului președinte Putin, după cum reiese din articolele analizate. Este interesant faptul că abia la al treilea mandat preșidential Putin s-a hotărât să-și deschidă platforma electorală cu proiectul integrationist Uniunea Eurasiacă, deși această idee este totuși una mai veche, lansată încă din 1994 de președintele Kazahstanului, Nursultan Nazarbayev.

Cele două articole reflectă construcția unor proiecte integrationiste, aparent diferite, dar cu scop asemănător – transformarea Rusiei într-un subiect geopolitic important și reconfigurarea polilor de influență globală. Luând în considerare că însăși ideea de Uniune Eurasiacă pornește de la curentul „eurasianismului“, ai căruia „părinți fondatori“ (Nikolai Trubetzkoi, Piotr Savitskii și Gheorghe Vernadski) considerau că „Rusia nu este o țară europeană, nici asiatică, ci o entitate separată, în care elementul cultural esențial este cel turanic și ortodoxia“,⁵⁰ observăm că trăsăturile eurasianismului se regăsesc în ambele discursuri. Putem spune chiar că „Lumea Rusă“ a Patriarhului Kirill se reflectă chiar în proiectul eurasiac al lui Putin, deoarece invocă valorificarea spațiului ortodox și cultural-lingvistic unic, pentru a putea face față pericolului pe care îl aduce globalizarea. Mai ales că Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii Kirill se declară susținătorul proceselor integrationiste ruse, desfășurate în spațiul postsovietic, cu precădere în rândul țărilor cu o populație mare ortodoxă. Ca urmare a acestui fapt, BOR sprijină la cel mai înalt nivel procesul integrationist al Belarusului, fapt ce reiese chiar și din poziția Patriarhului, exprimată în cadrul unei vizite în Belarus din octombrie 2012: „Noi astăzi suntem preocupați de chestiunea integrării în spațiul postsovietic. În ultimii ani, inclusiv cu participarea dvs. activă (președintele Lukashenko), se observă reușitele semnificative“.⁵¹ Ca o direcție priorităță se doresc să fie și unitatea în cadrul triunghiului slavon „Rusia – Ucraina – Belarus“, Patriarhul făcând referire de nenumărate ori la legătura istorică a celor trei popoare slavone, unitatea și fraternitatea acestora, ca urmare a botezului acestora în Rusia kieveană și menționând relația spirituală ce trebuie să rămână în ciuda granițelor care despart cele trei state. Toate aceste declarații trebuie privite și prin prisma faptului că pentru Rusia integrarea eurasiacă, care a fost concepută și a evoluat ca o comunitate politico-economică, s-a transformat pe parcurs într-un subiect important al dezbatelor naționale referitoare la o nouă identitate și la felul cum va arăta Rusia în viitor. Căci proiectul integrationist este privit de către mulți ruși mai puțin ca o comunitate economică. Această Uniune se doresc să fie și o structură politică, suprastatală, cu nuanțe geopolitice și de securitate; tocmai din acest motiv Rusia se pronunță cel mai activ pentru extinderea cât mai rapidă a acesteia. În cadrul proiectului eurasiac, Rusia își va defini granițele sale. și

⁵⁰ Octavian Racu, *Eurasianismul Rusec – Originile și Ideile*, 01.07.2011, disponibil online: <http://octavianracu.wordpress.com/2011/07/01/eurasianismul-rusec-originile-si-ideile/>. Accesat la 31.05.2014.

⁵¹ Biserică Ortodoxă Rusă susține procesele integrationiste în spațiul post-sovietic, Minsk, 14.10.2012. Disponibil online: <http://evrazia.org/news/23771>. Accesat la data de 20.08.2014.

aici nu este vorba despre granițele guvernamentale și administrative, ci cele cultural-psihologice. Acea zonă pe care Rusia o va considera „a sa“ (zona de influență) și care, în particular, nu poate fi atribuită granițelor integre. Cel mai interesant este că această zonă se pare că nu mai coincide cu conturul fostei URSS, căci o parte din statele postsovietice se retrag de pe orbita de influență a Rusiei iar altele încă nu sunt decise în care direcție să îcline balanța. O perspectivă eurasiană pentru Rusia coincide cu prioritatea acesteia de a implica în procesul integrării eurasiane un număr de state din Asia Centrală, însă această opțiune se pare că se află în contradicție cu opinia publică rusă. Un număr tot mai mare de ruși nu consideră statele din Asia Centrală ca o parte a „lumii lor“⁵², iar aici nu putem trece cu vederea rolul ortodoxiei și promovarea ideii de Lume Rusă, de unde se poate contura și necesitatea majoră a implicării în Uniunea Europeană a Ucrainei și Republicii Moldova.

Sugestiv este faptul că și Kirill și Putin țin să clarifice că aceste proiecte nu își propun să diminueze suveranitatea statelor vizate în proiect ori să reconfigureze granițele acestora, ci le oferă șansa să ocupe alături de Rusia un loc decent în lumea complexă a secolului XXI. Cine sunt aceste state? Putin ne spune că proiectul se adresează în special statelor din CSI, Kirill însă, bazându-se pe ortodoxism, delimitizează acest spațiu, oferind întărietate Ucrainei, Belarusului și Republicii Moldova, state subordonate canonic BOR și care au atâtea elemente civilizaționale comune și un potențial nevalorificat încă, moștenit de la prăbușirea URSS-ului.

Astfel, consider că nu aş exagera prea mult dacă aş concluziona că, în fapt, conceptul „Lumii Ruse“ are aceleași obiective de politică externă ca și proiectul integratorist al președintelui Putin. Proiecte ambițioase de altfel, ce în final ținăsc același scop – controlul și influența spațiului ex-sovietic, dar și definirea unei noi paradigmă, unei noi idei naționale pentru Federația Rusă.

În loc de concluzii

Se poate discuta despre cât de mult orientarea geopolitică influențează rolul bisericii în spațiul postsovietic, însă este cert faptul că în prezent biserică este forțată de conjectura actuală să se implice într-un fel sau altul în viața publică și chiar în jocurile politice internaționale. Unul din motivele evidente ale acestei implicări îl reprezintă în special schimbarea naturii relației stat – biserică. Statul, indiferent de simpatia sa față de biserică, rămâne secular, dar politicienii tind să folosească religia în interesele și proiectele lor politice și nicidecum în interesul bisericii. Mai mult decât atât, separarea formală a bisericii de stat înseamnă că biserică nu mai are nicio posibilitate să-și restabilească influența asupra vietii politice a țării pe care a avut-o în perioada presovietică. Astfel, bisericii nu-i mai rămâne altceva decât să iasă în public. Biserică Ortodoxă Rusă, însă, rămâne după părerea mea un caz unic și special prin natura și evoluția sa.

⁵² Fiodor Luchianov, *Conturul se închide*, Moscova, 13.01.2014. Disponibil online: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Kontur-zamykaetsya-16308>. Data accesării: 21.08.2014.

Exemplul prezentat susține afirmația că Biserica Rusă se implică în viața publică a țării și are o relație oarecum strânsă cu statul, mai ales în ultima perioadă. Astfel, se explică în mare parte de ce nivelul încrederii acordate bisericii începe treptat să scadă. Chiar dacă Biserica Rusă încearcă să fie precaută pe terenul politic, pentru a nu crea impresia că este o pură organizație politică, odată cu venirea lui Kirill în fruntea Patriarhiei apropierea tot mai strânsă a bisericii de liderii ruși nu a rămas neobservată de opinia publică. Patriarhul Kirill emană tot mai mult trăsăturile unui politician, iar proiectele sale ideologice și geopolitice, sub conceptul „Lumii Ruse“, vizitele sale în Republica Moldova și Ucraina îi întăresc și mai mult aceste trăsături. Prin intermediul Ucrainei și Republicii Moldova, Patriarhul își consolidează influența sa bisericească și politică, iar prin intermediul proiectului „Lumii Ruse“ a reușit să obțină un serios „capital simbolic“ în Rusia și să-și crească influența sa în politica internațională. În ciuda apropierii politice, acum și ideologice, a Bisericii Ruse și statului, și în posida faptului că Patriarhul nu-și ascunde susținerea sa față de actualul președinte, autoritățile au grija ca rolul instituțional al bisericii, cel de instantă ideologică, să nu se extindă, iar Patriarhul să nu se transforme într-o figură politică influentă. Deși rolul simbolic pe care îl are biserica în societatea rusă a rămas neschimbat, ortodoxia pentru ruși reprezentând în primul rând identificarea culturală și națională a acestora, conform ultimelor studii sociologice nivelul de încredere acordat de credincioși Patriarhului a început să scadă, Kirill situându-se pe locul al șaselea sau al săptămâna. Pe primul loc rămâne în preferințele rușilor președintele Vladimir Putin, mai ales în urma evenimentelor internaționale recente care au avut loc în spațiul postsovietic.

BIBLIOGRAFIE

- Adresarea președintelui Putin în cadrul Adunării Federale a Federației Ruse*, Moscova, 26.05.2004.
Disponibil online: <http://archive.kremlin.ru/text/appears/2004/05/71501.shtml>. Data accesării: 10.04.2014;
- Adresarea Prea Sfințitului Patriarh Alexei al II-lea cu privire la re-inmormântarea osemintelor imperiale*, Moscova, 14.07.1998. Disponibil on-line: <http://patriarch.voskres.ru/140798.htm>.
Data accesării: 13.04.2014;
- Biserica Ortodoxă Rusă susține procesele integrationiste în spațiul post-sovietic*, Minsk, 14.10.2012. Disponibil online: <http://evrazia.org/news/23771>. Data accesării: 20.08.2014;
- Aproximativ 4 mln de ruși au participat la slujba de Învierile*, Moscova, 05.05.2013. Disponibil online: <http://ria.ru/society/20130505/935887405.html>. Data accesării: 25.05.2014;
- Arhimandrit Tihon (Şevkunov), Putin i ego semia – hristiane. Åto glavnoe*, „Izvestia“, 07.12.2001;
- Centrul Național de Cercetare a Opiniei Publice din Rusia*, 1999. Disponibil online: http://wciom.ru/zh/print_q.php?s_id=356&q_id=28866&date=30.04.1999. Data accesării: 14.04.2013;
- Centrul de cercetare națională a opiniei publice. Noi credem în Dumnezeu?*, Moscova, 30.03.2014.
Disponibil on-line: <http://wciom.ru/index.php?id=268&uid=13365>. Data accesării: 20.04.2014;
- Centrul Levada: În Rusia 74% sunt creștini ortodocși și 7% musulmani*, Moscova, 17.12.2012.
Disponibil online: <http://www.levada.ru/17-12-2012/v-rossii-74-pravoslavnykh-i-7-musulman>.
Data accesării: 25.04.2013;
- Centrul Național de Cercetare a Opiniei Publice, Biserica, partidele, mass-media și sindicatele: rolul și influența în societatea noastră*, Moscova, 22.06.2012. Disponibil on line: <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=112842>. Data accesării: 22.05.2014;

Centrului Național de Cercetare a Opiniei Publice, *Patriarhul Kirill: patru ani de slujire*, Moscova, 06.02.2013. Disponibil on line: <http://wciom.ru/index.php?id=459&uid=113626>. Data accesării: 23.05.2014;

Cerere inițiată de Sinodul Episcopilor Bisericii Ortodoxe Ruse, Moscova, 13-16.08.2000. Disponibil on line: <http://www.vselprav.org/sob/s2000r32.htm>. Data accesării: 14.04.2014;

Cine conduce Biserica Rusă?, 01.07.2003. Disponibil on line: <http://sovsekretno.ru/articles/id/1039/>. Data accesării: 13.04.2014;

Cum îl laudă Patriarhul Kirill pe Putin, 09.02.2012. Disponibil on line: <http://www.razbointronucvant.ro/recomandari/2012/02/09/cum-il-lauda-patriarhul-kirill-pe-putin-ce-promite-la-schimb-premierul-rus-promovarea-bisericii-la-tv-si-apararea-crestinilor-persecutati-din-lumea/>. Data accesării: 13.05.2014;

Discursul Înalt Prea Sfintitului Patriarh Kirill la a treia deschidere a Adunării Lumii Ruse, 03.11.2009. Disponibil on line: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>. Data accesării: 10.06.2014;

Luchianov Fiodor, *Conturul se închide*, Moscova, 13.01.2014. Disponibil online: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Kontur-zamykaetsya-16308>. Data accesării: 21.08.2014;

Fundația Opiniei Publice din Rusia: Moartea Patriarhului Alexei al II-lea, 18.12.2008. Disponibil online: http://bd.fom.ru/report/cat/cult/rel_rel/patriarchy/d085010. Data accesării: 15.04.2014;

I se vor întoarce bisericii proprietățile din 1918?, Moscova, 01.03.2001. Disponibil online: <http://www.zavet.ru/news/news-s010301.htm>. Data accesării: 10.04.2014;

Interviu Mitropolitului Kirill pentru radioul Maiak, 13.12.2006. Disponibil on line: <http://www.nsd.ru/articles/patriarh-o-cerkvi-i-gosudarstve-vosem-citat>. Data accesării: 02.05.2014;

Mitropolitul Kirill: ideea drepturilor omului nu ar trebui să justifice păcatul, 28.02.2006. Disponibil online: <http://www.sedmica.orthodoxy.ru/237-03-03-06.php#8>. Data accesării: 10.04.2014;

Makarkin Alexei, *Stalinism ortodox*, Moscova, 05.09.2007. Disponibil online: <http://www.ej.ru/?a=note&id=7368>. Data accesării: 08.08.2014;

Păstele l-au întâlnit în bisericile și mănăstirile din Moscova 300 000 de oameni, Moscova, 05.05.2013. Disponibil online: <http://www.interfax.ru/moscow/305073>. Data accesării: 25.05.2014;

Patriarhul Kirill despre situația curentă din Rusia, Moscova, 17.12.2011. Disponibil online: <http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=88614&topic=774>. Data accesării: 17.05.2014;

Planul lui Dumnezeu pentru om și libertatea voinei: perspectivă escatologică, 15.10.2005. Disponibil online: <http://www.patriarchia.ru/db/text/57597>. Data accesării: 15.05.2014;

Putin Vladimir s-a întâlnit cu reprezentanții organizațiilor religioase, Moscova, 08.02.2012. Disponibil online: <http://putin2012.ru/events/216>. Data accesării: 22.05.2014;

Putin V.V., *Novii integrationali proiect dlia Evrazii – budușee, cotoroe rajdaetsia segodnia*, Moscova, 3 octombrie 2011, „Izvestia“. Disponibil online: <http://izvestia.ru/news/502761>. Accesat în data de 01.06.2014;

Racu Octavian, *Eurasianismul Rusesc – Originile și Ideile*, 01.07.2011. Disponibil online: <http://octavianracu.wordpress.com/2011/07/01/eurasianismul-rusesc-originile-si-ideile/>. Data accesării: 31.05.2014;

Rapoartele Patriarhului la Consiliul Episcopilor, 1988, 2008, 2011;

Solodovnic Svetlana, *Rossia: ofițialinaia trecovi vibraet vlasti*, „Jurnal Pro et Contra“, Nr. 3-4, mai-august 2013, Centrul Carnegie Moscova.